

Ahmed b. Cemil el-Âmidî'nin Diyarbakır surlarında adının bulunduğu kitâbe

AHMED b. CEMİL el-ÂMİDÎ

(أحمد بن جميل الأميدى)

Anadolu'da adı bilinen
ilk İslâm mimarı.

Hayatı hakkında bilgi yoktur. X. yüzyıl başlarında Abbâsî Halifesi Muktedir-Billâh tarafından yeniden inşa ettirilen Diyarbakır surlarında çalıştığı, Harput (Dağ) Kapısı ile Mardin (Tel) Kapısı bölümlerindeki 297 (909) tarihli dört kitâbede adının bulunmasından anlaşılmaktadır. Kitâbelerden "el-mühendis" unvanını taşıdığı ve Diyarbakırlı (Âmidî) olduğu öğrenilen Ahmed b. Cemil'in surları yeniden inşa sırasında eski plan ve cephe düzenlerine bağlı kalıp kalmadığını, değişiklik yapmış ise bunların hangi bölümlerde ve ne ölçüde olduğunu tesbit etmek bugün için mümkün değildir. Ancak Diyarbakır'ın pek çok defa mâruz kaldığı muhasaralar sırasında çeşitli biçimlerde zorlanmalarına rağmen bu kapıların bugüne kadar sağlam vaziyette kalmış olmalarında, Anadolu'daki İslâm mimarisinin adı bilinen bu ilk sanatkarının mühendislik bilgisiyle ve uyguladığı inşaat tekniğindeki başarısıyla büyük pay sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

M. Van Berchem — J. Strzygowski, *Amida*, Heidelberg 1910, s. 14-17, nr. 2-4; B. Konyar, *Diyarbakır Kitabeleri*, Ankara 1936, II, 14-16; Gabriel, *Voyages*, s. 129-150, 311-312; L. A. Mayer, *Islamic Architects and Their Works*, Genève 1956, s. 43; Zeki Sönmez, *Başlangıçtan XVI. Yüzyıla Kadar Anadolu'daki İslâm ve Türk Devri Yapılarında Çalışan Sanatkarlar* (doktora tezi, 1981), İÜ Ed. Fak., s. 52-55.

ZEKİ SÖNMEZ

AHMED CEVAD PAŞA

(bk. CEVAD PAŞA).

AHMED CEVDET, Bergamalı

(bk. BERGAMALI CEVDET).

AHMED CEVDET, İkdamcı

(1862-1935)

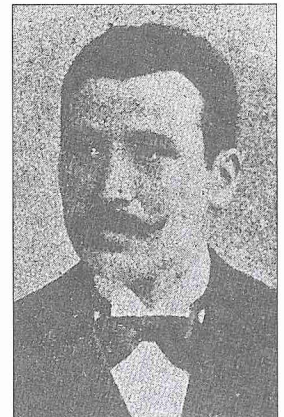
Türk gazetecisi.

İstanbul'da doğdu. Babası, İstanbul'un tanınmış tütün tüccarlarından Hacı Ahmed Efendi'dir. Kaptanpaşa Rüşdiyesi'nden sonra Mülkiye'den ve Hukuk Mektebi'nden mezun oldu. Arapça, Farsça ve Fransızca dersleri aldı; kendi gayretiyle Almanca ve Rumca öğrendi. Bildiği diller sayesinde daha yirmi bir yaşında iken *Tercümân-ı Hakikat* gazetesine mütercim olarak girdi ve ilk yazılarını bu gazetede yayımlamaya başladı. Bu arada *Takvîm-i Vekâyî*'de de yazılar yazdı ve bir süre bu gazetenin yazı kurulunda görev aldı. Daha sonra Tömbeki Rejisi'nde ve Osmanlı Bankası'nda memur olarak çalıştı. *Sabah*, *Tarîk*, *Sâadet* gazetelerinde başmuharrirlik yaptı. 5 Temmuz 1894'te *İkdam* gazetesini yayımlamaya başladı. Uzun süre bu gazeteyi yayımladığı için İkdamcı Cevdet diye tanındı.

II. Meşrutiyet'in ilânından sonra idareyi eline geçiren İttihat ve Terakki Fırkası'na muhalefette bulunan Ahmed Cevdet, 31 Mart Vak'ası'nın ardından Avrupa'ya gitmek zorunda kaldı (1909). Gazeteye oradan yazılar göndermeye devam etti. 26 Şubat 1912'den itibaren gazetenin adı *İktihâm* olduysa da birkaç ay sonra yeniden *İkdam* adıyla yayınına devam etti. Millî Mücadele yıllarında gazetesindeki yazı kadrosuyla birlikte Millî Mücadele'yi destekledi. Cumhuriyet ilân edilince Türkiye'ye döndü. Gazetede yayımlanan bir haberden dolayı İstiklâl Mahkemesi'ne verildiyse de suçsuz olduğu anlaşılarak beraat etti ve hayatının sonuna kadar siyasetten tamamen uzak kaldı. *İkdam* 31 Aralık 1928'e kadar 11.384 sayı yayımlandı. 1935'te Ankara'da yapılan I. Matbuat Kongresi'ne katıldığı gün çok heyecanlanarak kalp krizi geçirdi ve ertesi gün 27 Mayıs 1935'te öldü.

Gazetecilik faaliyeti yanında yayıncılıkla da meşgul olan Ahmed Cevdet, İkdam Kütüphanesi adı altında pek çok faydalı kitap yayımlamıştır. Sâlim ve Latîf tezkireleri, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*'nin ilk altı cildi, Şemseddin Sâmî'nin *Kâmûs-ı Türkî*'si, Bursalı Mehmed Tâhir'in *Türklerin Ulûm ve Fünûn'a Hizmetleri*, Kemalpaşazâde'nin *Divan'ı*, Ali Şîr Nevâî'nin *Muhâkemetü'l-lugateyn*'i, Necip Âsım'ın *Orhun Âbideleri*, *En Eski Türk Yazısı* ve *Büyük Türk Tarihi* bu seride çıkan önemli kitaplardandır.

Yazılarında sade bir dil kullanan Ahmed Cevdet'in Türkçülüğü ve Türkçeciliği, hem dilinde hem fikir hayatında değişmeyen hareket çizgisini teşkil etmiştir. *İkdam* kısa sürede aynı fikri paylaşan pek çok yazarın toplandığı bir merkez ve yayın organı olmuş, Ahmed Cevdet daha ilk yıllardan itibaren Ahmed Midhat Efendi, Recâizâde Ekrem, Hüseyin Rahmi, Ahmed Râsim, Cenab Şahabeddin, Halid Ziya, Sâmîpaşazâde Sezâi, Hüseyin Dâniş, Fatma Aliye, Sâmih Rifat, Hüseyin Kâzım, Veled Çelebi, Ahmed Refik, Ahmed Hikmet, Hamdullah Suphi, Ahmed Naim, Necip Âsım ve daha birçok yazarın roman, hikâye ve yazılarına yer vermiş ve bu şekilde devrin en seçkin yazar kadrosunu oluşturmuştur. Zengin iç ve dış haberleri, ciddi, seviyeli, ilgi çekici tefrika ve makaleleriyle kısa sürede gazeteyi okuyuculara sevdiren Ahmed Cevdet, böylece *İkdam*'ı devrin en çok satılan gazetesi haline getirmiştir. II. Meşrutiyet'in ilânından sonra gazetesinde bazı yenilikler yapan Ahmed Cevdet, ilk defa rotatif baskı makinesini Türkiye'ye getirmiş, *İkdam*'ın sayfalarını çoğaltmış ve böylece Türk gazeteciliğinde yeni ve olumlu bazı adımlar atmıştır.

Ahmed
Cevdet

BİBLİYOGRAFYA :

Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Gazeteciliği*, İstanbul 1931; Akyüz, *Modern Türk Edebiyatı*, s. 156; Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazetecilik Tarihi*, İstanbul 1971; Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul 1979, s. 211; Fethi Tevetoğlu, "İkdam", *TA*, XX, 55-56; Vedat Günyol, "Matbuat", *İA*, VII, 367-380.

Nuri Yüce

AHMED CEVDET PAŞA

(bk. CEVDET PAŞA).

AHMED CEZZÂR PAŞA

(bk. CEZZÂR AHMED PAŞA).

AHMED ÇELEBİ, Na'ne

(ö. 1098/1686-87)

Türk bestekârı ve icracısı.

Türk müzik kaynaklarında Na'ne lakabıyla tanınır. İstanbul'da Galata semtinde doğdu. Devrinin müzik üstatlarından ders aldı. Sesi çok güzel olduğu için Sultan IV. Mehmed devrinde (1648-1687) şöhreti artarak padişah sohbetlerine katılmaya başladı. Bir müddet sonra da hânendeler arasına girdi. Hayatının son yılları hakkında yeterli bilgi yoksa da İstanbul'da vefat ettiği bilinmektedir.

Devrinin bestekârları arasında önemli bir yeri bulunan Ahmed Çelebi aynı zamanda iyi bir hoca idi. Talebelerini büyük bir titizlikle seçtiği, müziğin incelemelerine vâkıf olmayanları kabul etme-

diği söylenir. Çeşitli el yazması güfte mecmualarında dinî ve din dışı birçok eserine rastlanıyorsa da zamanımıza ancak iki bestesi ile bir ağır semâisi ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 634; Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr*, Millet Ktp., Ali Emîrî, T, nr. 706, s. 12-13; Ergun, *Antoloji*, I, 43; Ezgi, *Türk Musikisi*, II, 78-79; IV, 9-10; Öztuna, *TMA*, I, 18.

Nuri Özcan

AHMED ÇELEBİ, Şive

(XVII. yüzyıl)

Türk bestekârı ve zâkirbaşı.

Türk müzikisinde daha çok Şive lakabıyla tanınmaktadır. İstanbul'da doğdu. Devrinin meşhur müzik üstatlarından ders alarak kendini yetiştirdi. Müzik kabiliyetinin yanı sıra sesi de çok güzel olan Ahmed Çelebi'nin İstanbul Şehremini'deki Himmetzâde Tekkesi'ne zâkirbaşı olarak tayin edildiği bilinmektedir. Burada kazandığı şöhret yanında, bestelediği eserlerle de Sultan IV. Mehmed devrinin (1648-1687) tanınmış müzikşinasları arasında yer aldı. Esad Efendi, onun yüzden fazla dinî ve din dışı eser bestelediğini söylemektedir. El yazması güfte mecmualarında bu eserlerinden bazısına rastlanmakta ise de zamanımıza hiçbir bestesi ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Esad Efendi, *Atrabü'l-âsâr*, Millet Ktp., Ali Emîrî, T, nr. 706, s. 98; Ergun, *Antoloji*, I, 127.

Nuri Özcan

AHMED-i DÂİ

(أحمد داعی)

(ö. 824/1421'den sonra)

Türk edebiyatında nazım ve nesir türünde çeşitli eserler veren, fakat daha çok *Çengnâme* adlı manzum eseriyle tanınan şair.

Babasının adı İbrâhim, dedesinin adı Mehmed'dir. Adı ve mahlası birlikte anılan Ahmed-i Dâî hakkında bilgi veren kaynakların hepsi onu Germiyanlı olarak gösterirler. Doğum yeri ve tarihi üzerinde tezkirelerdeki bilgiler birbirini tutmaz. Sehî ve Latîfî, Dâî'nin Emîr Süleyman devri (1402-1410) şairlerinden olduğunu söyledikleri halde, Hasan Çelebi ve Mehmed Süreyyâ onu I. Murad dönemi (1362-1389) şairlerinden sayarlar. Velûd bir şair olan Dâî'nin eserlerine bakarak onun I. Murad, Germiyan Beyi II. Yâkub, Yıldırım Bayezid'in oğlu Emîr Süleyman ve II. Murad devirlerini idrak ettiği söylenebilir. Âlî ve Sehî'nin kaydettiklerine göre Dâî, Germiyan'da bir süre kadılık yapmıştır. Germiyan Beyi Süleyman Şah'ın kızı ile Yıldırım Bayezid'in evlenmesi münasebetiyle (1378) Kütahya'nın çeyiz olarak Yıldırım Bayezid'e verildiği yıllarda Dâî'nin orada kadılık yaptığı tahmin edilmektedir. Süleyman Şah'ın 1387 yılında vefatından sonra yerine geçen II. Yâkub (1387-1390) Dâî'yi himayesine almıştır. II. Yâkub'un Yıldırım tarafından mağlûp edilmesi ve Germiyan (Aydın, Saruhan, Menteşe) topraklarının Osmanlı ülkesine katılması sonucu Dâî de muhtemelen Kütahya'da tanıştığı Emîr Süleyman'ın yanına gitmiştir. Divanındaki Bergama ve Mihaliç ile ilgili sanatkârane yazılmış iki şiirinden, onun 1390-1402 yılları arasında Emîr Süleyman'la birlikte olduğu tahmin edilmektedir. Fakat Ankara Savaşı sırasında Dâî'nin nerede olduğu ve ne yaptığı bilinmemektedir. Son derece cömert olan ve sanatkârları himayesi altına alan Emîr Süleyman'ın çevresinde toplanan Dâî, Ahmedî, Şeyhî ve Hamza gibi şairler ona şiirler söylüyor, eserler sunuyorlardı. Dâî de 808'de (1406) *Çengnâme* adlı mesnevisini Emîr Süleyman adına kaleme almıştır. Divanında da Emîr Süleyman adına yazılmış şiirleri vardır. Emîr Süleyman'ın 1410 yılında öldürülmesi üzerine Dâî'nin Çelebi Mehmed'in himayesine girdiği, onun cülûsu ile ilgili olarak yazdığı kasidesinden anlaşılmaktadır. Bu sırada düzenlediği Farsça

Ahmed-i Dâî'nin adıyla anılan cami - Bursa